

Bach – Beethoven – Rahmaninov Vuori – Grieg – Debussy

Johann Sebastian Bachin (1685–1750) kokoelma *Das Wohltemperierte Klavier I* syntyi vuonna 1722 säveltäjän toimiessa Köthenin ruhtinashovissa hovikapellimestarina. Köthenin aikana (1717–1723) Bach sävelsi paljon soitinmusiikkia, muun muassa kuusi brandenburgilaista konserttoa, sävellyksiä sooloussoittimille, yhtyesonaatteja ja klaveerisarjoja.

Bach ei tarkoittanut kaikkia teoksiaan ensisijaisesti esitettäväksi, vaan hän sävelsi teoksia myös pedagogisiin tarkoituksiin. *Das Wohltemperierte Klavier* -kokoelmallakin oli Bachin pedagogisessa toiminnassa kaksi tehtävää: Preludit ja fuugat toimivat sekä sävellyksen opetuksen että klaveerisoitinten soitonopetuksen oppimateriaalina.

"Clavier" tarkoitti Bachin aikana mitä tahansa kosketinsoitinta paitsi kirkon urkuja. Cembalon rinnalla suosittu soitin oli klavikordi, jota pidettiin polyfonisen tekstuurin elävöittämisessä ihanneinstrumenttina. Mutta sen "puute" oli hiljainen ääni. Klavikordilla pystyi pitämään konsertin intiimissä huoneakustiikassa, mutta ei isossa salissa.

András Schiff, yksi aikamme merkittävimmistä Bach-pianisteista, on sanonut, että hän soittaa mielellään klavikordia, mutta konserteissa hän haluaa soittaa nimenomaan pianoa, koska pianon laulava sointi auttaa tuomaan esiin polyfonisen tekstuurin hienopiirteisyyden myös avarassa

konserttisaliakustiikassa. Schiff toteaa myös, että Bachin preludeja ja fuugia on mahdollista esittää vakuuttavasti erilaisilla tempoilla, artikulaatioilla, dynamiikoilla, kosketustavoilla, fraseerauksilla. Musiikin nerous paistaa läpi joka tapauksessa lähestymistavasta riippumatta.

Das Wohltemperierte Klavier I -kokoelman H-duuripreludissa kuudestaostaosakuviot etenevät soljuvan helmeilevästi. Tekstuurin lineaarinen linjakkuus luo hyvin ilmavan, kevyen tunnelman. Neliäänisen fuugan lyhyt teema on lähtökohtana hyvin tiheälle ja ilmaisuvoimaiselle polyfoniselle tekstuurile. Erittäin tiivis ja keskittynyt rakenne tekee fuugasta kompleksisen vastakappaleen pidäkkeettömälle ja rennolle preludille.

Ludwig van Beethoven (1770–1827) sävelsi 32 pianosonaatistaan neljä vuonna 1801: sonaatit op. 26, op. 27 nrot 1 ja 2 sekä op. 28. Näille sonaateille on yhteistä se, että niissä on hieman tavallista enemmän ulkomusiikillisia fantasia-aineksia. Op. 26 As-duurisonaatin hidas osa on surumarssi, jonka arvellaan viittaavan **Napoleoniin**. Op. 27 nro 2 cis-mollisonaatin ensimmäinen osa on Beethovenin tunnetuin sonaatin osa, jonka mukaan jälkimaailma on nimennyt sonaatin *Kuutamosonaatiksi*. Ja vuoden 1801 viimeistä sonaattia op. 28 D-duuri kutsutaan *Pastoraalisonaatiksi*. Pastoraali-nimike ilmaantui varhaiseen englantilaiseen julkaisuun jo ennen kuin hampurilainen kustantaja Craz otti sen käyttöön.

Pastoraalisonaatti tuo monin paikoin mieleen maalaiselämän ja paimentunnelman. Sonaatin molemmissa ääriosissa soljuva melodia leijuu osan alussa D-urkupisteen päällä. Se on omiaan synnyttämään mielikuvia luonnon tunnelmista. Ensimmäisen osan kehittelyjakson raju nousu, joka päättyy vankkaan Fis-duuriharmoniaan, on kuin myrskynpuuska, joka yllättää keskellä maalaisidylliä.

Beethovenin oppilas **Carl Czerny** on väittänyt, että *Pastoraalisonaatin* toinen osa Andante oli Beethovenin suosikkiosa. Siinä surumielistä laulumelodiaa säestää basson staccatokuvio. Tanssahtelevan osan keskitaite on duurissa, ja myös sen lupsakassa tyyliässä voi kokea maalaiselämän tunnelmaa.

Kolmannessa osassa eli Scherzossa törmää rahvaanomaiseen huumoriin. Sonaatin päättää linjakkaasti Rondo-finaali, joka huipentuu hilpeän vilkkaaseen codaan. D-sävel basson urkupisteenä antaa rytmikästä pontta diskantin villille kuudestoistaosakiihdytykselle. 1800-luvun romantiikka ihannoii luonnontilaista elämää. Siinä mielessä *Pastoraalisonaatti* on jo selvästi romantiikan ajan mielenlaadun ilmausta.

Jos **Sergei Rahmaninovin** (1873–1943) teoksille pitäisi keksiä yksi yhteinen nimittäjä, se voisi olla nostalgia. Hänen musiikissaan on virtuoosisuuden ja paksujen sointimassojen taustalla miltei aina nostalginen, alakuloinen kaiho. Usein pitkään ladattu jännite purkautuu voitokkaaseen huipennukseen.

Rahmaninovin musiikki koskettaa tunneherkkyydellään, pinnan alla kyteväällä syvällä emootiolla. Pienikin yksityiskohta voi olla kuin kipinä, joka sytyttää tunteiden roihun.

Études-Tableaux ("etydikuvia") -kokoelma opus 39 syntyi vuosina 1915–17, ja se edustaa säveltäjän pianomusiikin kypsintä vaihetta. Opuksen 39 sävellysten villi fantasia ja varsin erikoisetkin karaktäärit luotaavat äärimmäisiä tunnetiloja. Jokaisen etydikuvan tärkein elementti on melodia, mutta melodia voi olla luonteeltaan ja rytmiseltä rakenteeltaan niissä hyvin monenlainen.

Etydin es-molli op. 39 nro 5 melodiassa on tyyppistä venäläisen sielunmaiseman laveaa melankoliaa. Venäläisessä musiikissa paatos on hyvin usein aitoa ja välitöntä ja kietoo kuulijan musiikin tunnehyökkyyn. Se on yksi syy, miksi Rahmaninov onnistuu niin mestarillisesti luomaan musiikkiinsa huumaavia hetkiä.

Harri Vuori (s. 1957) on syntyjään lahtelainen taidemusiikin säveltäjä. Hän aloitti säveltäjänä uusklassismista, mutta on sen jälkeen edennyt dodekafonian ja jälkisarjallisuuden kautta kohti yhä moninaisempaa ja soinnillisesti rikkaampaa ilmaisua. Hän on säveltänyt erityisesti orkesteri- ja kamarimusiikkia. Vuoren orkesteriteoksia ovat muun muassa *Mandelbrotin kaiut*, *Lopetetut liikkeet*, *Ylitse kuun*, *alitse päivän*. Lisäksi tuotantoon kuuluu kamariooppera *Kuin linnun jäljet taivaalla*. Vuori on säveltänyt myös konsertot bassoklarinetille ja saksofonille. Hänen ensimmäinen sinfoniansa sai kantaesityksensä vuonna

2004 ja toinen vuonna 2007. Vuori on säveltänyt myös pianoteoksia, ja häneltä on ilmestynyt pianopedagoginen kokoelma *Aikakone*, jossa on kappaleita lapsille.

Kuu kolmessa ikkunassa (1998) synnyttää voimakkaita mielikuvia. Kuu on taivaalla, jossa ihminen on sitä koko historiansa ajan katsonut ja ihmetellyt. Ennen kuin kuussa käytiin, kuu tuotti huikeita fantasioita. Sudet ulvovat kuuta.

Teos on soinnillisesti ja pianistisesti komeasti soivaa musiikkia. Sävelkieli on modernistista, mutta se tarjoaa kuulijalle runsaasti tarttumapintaa ja viettelee antautumaan sointivyörytysten vietäväksi. Kolme ikkunaa ovat kuin kolme erilaista tarkkailupistettä, tai kolme erilaista katsojaa, tai maisemaa. Mutta kaiken yllä loistaa kuu, ihmisen ja luomakunnan vuosituhantinen vartija, joka saa maan päällä elävän sielun irtautumaan itsestään, tai vaipumaan itseensä, omaan kuuhulluuteensa.

Piano oli **Edvard Griegille** (1843–1907) hyvin tärkeä instrumentti. Griegin äiti Judith oli koulutettu pianisti, joka alkoi opettaa pojalleen musiikkia tämän ollessa kuuden vuoden ikäinen. Grieg kiinnostui myös säveltämisestä varhain: hänen ensimmäiset tunnetut sävellyksensä ovat vuodelta 1857.

Viulisti **Ole Bullin** suosituksesta Grieg lähetettiin opiskelemaan neljäksi vuodeksi Leipzigin konservatorioon, josta hän sai päättötodistuksen vuonna 1862. Leipzigin aikana häneen vaikutti voimakkaasti **Robert Schumannin** musiikki, ja Griegin kuuluisimman teoksen

Pianokonserton a-molli op. 16 esikuvana onkin epäilemättä ollut Schumannin samassa sävellajissa oleva pianokonsertto.

Myös laajan kokoelman *Lyrische Stücke* ("Lyyrisiä kappaleita") pienten tunnelmallisten kappaleiden esikuvina ovat todennäköisesti olleet Schumannin pianominiatyirit. Grieg sävelsi Lyyrisiä kappaleita kymmenen vihkoa. Kappaleet ovat karaktäreiltään ja tunnelmiltaan hyvin vaihtelevia.

Grieg ja hänen vaimonsa Nina olivat asettuneet asumaan Troidhaugenin taloonsa Bergenin ulkopuolelle vuonna 1885. Kesäisin Grieg retkeili paljon lähiseutujen tuntureilla, mutta talvet Griegit viettivät konserttielämää Euroopan kaupungeissa. Tässä elämänvaiheessa syntyi suurin osa Lyyrisistä kappaleista.

Opuksen 65 kappaleet syntyivät vuonna 1897. Kappale *Nuoruusvuosilta* op. 65 nro 1 on hyvin vaihteleva tunnelmiltaan. Siinä on sekä haaveellisia tuokioita, tanssillisuutta että dissonanttisen harmonian synnyttämää levottomuuden tunnetta. Se kaikki epäilemättä sopii hyvin kuvaamaan nuoruutta. *Salon* op. 65 nro 4 on pieni, mahdollisesti hetken inspiraatiosta syntynyt salonkikappale. Lyyristen kappaleiden rakastetuin teos on *Hääpäivä Troidhaugenilla* op. 65 nro 6. Kappale on ABA-muotoinen, ja sen ääritaitteet kuvaavat juhlahumua vieraiden tervehdysseremonioineen. Keskitaite on nostalgisen haaveileva, ikään kuin juhlapäivän muistelua. Grieg antoi kappaleelle sen nykyisen nimen hänen ja Ninan hopeahääpäivän jälkeen.

Oliko **Claude Debussy** (1862–1918) impressionisti vai symbolisti? Kysymyksestä käydään välillä akateemista väittelyä, ja sitä jää pohtimaan Debussyn monien teosten kohdalla. Impressionismi oli taidesuunta, jossa maalaukseen pyrittiin vangitsemaan hetken vaikutelma ja yksityiskohdat saatettiin jättää epätarkoiksi. Debussyn jotkin teokset, kuten preludit *Uponnut katedraali* tai *Anacaprin kukkulat*, synnyttävät kuulijassa impressionistisen vaikutelman. Symbolistit puolestaan olivat kiinnostuneita ihmisen sielunelämästä, mielikuvituksesta ja unista. Niitä lähestyminen edellyttäisi heidän mukaansa epäsuoria keinoja, esimerkiksi symbolien käyttämistä.

Entä Debussyn teos *L'isle joyeuse* ("Illojen saari")? Debussy sävelsi sen vuosina 1903–04, ja se on yksi Debussyn suosituimpia pianoteoksia. Kappaleen lopun haltioitunut hurmio saa sekä esittäjässä että kuulijassa kylmät väreet menemään selkäpiitä pitkin. Jokin siinä stimuloi ihmisen mielen tiedostamattomia kerrostumia aivan poikkeuksellisella tavalla. Mutta mikä?

Debussy sai teokseen voimakkaan inspiraation **Antoine Watteau** (1684–1721) maalauksesta *L'Embarquement pour Cythère*, joka kuvaa juhlivaa väkeä Kytherassa. Kythera on Kreikan mytologiassa rakkauden jumala Afroditen syntymäsaari. Voidaan ajatella, että Debussyn sävellyksen *L'isle joyeuse* harmonisoinnillinen ja rytmisen ilottelu, joka huipentuu teoksen lopussa suorastaan räjähtävään ekstaasiin, ei kuvaa vain jotain tiettyä maalausta tai saaren juhlijoita, vaan on ihmisen

mielensisäisen viettimaailman ja aistihurmion ilmaisua symbolisella tasolla.

Jääköön kuitenkin Debussyn impressionistisuus tai symbolistisuus tältäkin osin ratkaisematta, koska se, miten musiikki säpsäyttää aistit hereille ja synnyttää voimakkaita tunteita, on mysteeri.

Jyrki Lähteenmäki